

# Procesplan Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing

Definitief



Opgesteld door:  
TwynstraGudde

Opgesteld op verzoek van:  
Ministerie van Infrastructuur en  
Waterstaat

23 juli 2024

## Inhoud

1. Inleiding .....	3
1.1. Aanleiding.....	3
1.2. Procesplan voor de uitvoering.....	4
2. Sturing en uitvoering van het NPvA .....	5
2.1. Inleiding .....	5
2.2. DO/BO Water.....	5
2.3. Coördinatieteam Drinkwaterbesparing .....	5
2.4. Klankbordgroep Drinkwaterbesparing .....	6
2.5. Werkgroepen.....	7
2.6. Tweejaarlijkse herijking van het NPvA.....	7
3. Werkgroepen en maatregelen .....	8
3.1. Communicatie en gedragsverandering .....	8
Beschrijving en doel .....	8
Deelnemers werkgroep en trekker .....	8
Maatregelen belegd bij werkgroep .....	8
3.2. Techniek, data en kennisdeling.....	9
Beschrijving en doel .....	9
Deelnemers werkgroep en trekker .....	9
Maatregelen belegd bij werkgroep .....	9
3.3. Beleid, wet- en regelgeving .....	10
Beschrijving en doel .....	10
Deelnemers werkgroep en trekker .....	10
Maatregelen belegd bij werkgroep .....	10
3.4. Financiële stimulansen .....	10
Beschrijving en doel .....	10

Deelnemers werkgroep en trekker.....	10
Maatregelen belegd bij werkgroep .....	10

4. Monitoring.....	11
4.1. Monitoring algemeen.....	11
4.2. Organisatie monitoring .....	11
4.3. Indicatoren .....	12
4.4. Koppeling met dashboard IenU agenda.....	13
4.5. Wensen voor de toekomst .....	13
5. Capaciteit .....	14
Bijlage A: Rapportage format werkgroepen.....	15
Bijlage B Format coördinatieteam.....	16
Bijlage C Maatregelen per werkgroep .....	17
5.1. Werkgroep Communicatie en Gedragsverandering.....	17
5.2. Werkgroep Techniek, Data en Kennisdeling.....	18
5.3. Werkgroep Beleid, Wet- en regelgeving .....	21
5.4. Werkgroep Financiële stimulansen .....	23

# 1. Inleiding

## 1.1. Aanleiding

De langdurige periodes van droogte van voorgaande jaren en de groeiende knelpunten bij het realiseren van tijdige capaciteitsuitbreiding door drinkwaterbedrijven leiden tot brede (media)aandacht en agendering van de toekomstige beschikbaarheid van drinkwater. De verwachting is dat de totale drinkwatervraag in Nederland door bevolkings- en economische groei in 2030 groter zal zijn dan in 2020. In 2030 is jaarlijks ongeveer 100 miljoen m<sup>3</sup> meer productiecapaciteit benodigd. Daarnaast neemt de afgelopen jaren ook het drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking toe. Ten gevolge van de bevolkingsgroei, heeft Nederland een woningbouwopgave van 900.000 extra woningen tot en met 2030 die allemaal van een drinkwateraansluiting moeten worden voorzien. Door klimaatverandering (hogere temperaturen) is er meer drinkwater nodig, maar is er minder (schoon) water beschikbaar door droogte en verzilting. In (delen van) provincies zoals Gelderland, Overijssel en Groningen is nu soms al niet genoeg vergunningscapaciteit beschikbaar. Zo is het in Twente al voorgekomen dat grootzakelijke drinkwateraansluitingen zijn geweigerd. Ook in andere gebieden zijn extra bronnen nodig om in 2030 aan de drinkwatervraag te kunnen blijven voldoen. Het wordt daarnaast steeds moeilijker om voldoende schone drinkwaterbronnen te vinden. Dit komt door de afname van natuurlijke beschikbaarheid, de druk op de ruimte, bodem en ondergrond, de afname van de waterkwaliteit door verontreinigingen en de toenemende concurrentie om waterbronnen tussen drinkwater, industrie, landbouw en natuur. Daarnaast kosten bestuurlijke- en vergunningstrajecten veel tijd. Om de drinkwatervoorziening veilig te stellen, werken Vewin en het Interprovinciaal Overleg samen met het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat aan een Actieprogramma Beschikbaarheid Drinkwaterbronnen 2023-2030 om het aanbod van drinkwater te vergroten. Tegelijkertijd is het nodig om te werken aan het afvlakken van de stijgende (drink)watervraag. Daarom is in 2023 en 2024 met veel en diverse partijen hard gewerkt aan een Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing [hierna: het NPvA].

### Doelen

Het **hoofddoel** van het NPvA is te komen tot drinkwaterbesparing zoals benoemd in de kamerbrief Water en Bodem Sturend (WBS): *We werken toe naar een drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter in 2035 (thans 125 liter) en beperken laagwaardig gebruik van drinkwater. Grootverbruikers vragen we het drinkwatergebruik met 20% te reduceren. Zo beperken we het effect van toename van de watervraag in relatie tot de schaarsere beschikbaarheid van water.*

Dit wordt bereikt door in te zetten op de volgende vier **subdoelen**:

- We werken toe naar een huishoudelijk drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking van 100 liter per dag in 2035.
- In 2035 heeft waterbewust bouwen zich bewezen en is de standaard geworden voor nieuwbouw en renovatie, zodat drinkwatergebruik per hoofd van de bevolking is gedaald naar gemiddeld 100 liter per dag.
- In 2035 is het drinkwatergebruik van de zakelijke gebruikers met 20% gereduceerd ten opzichte van referentieperiode 2016-2019. Kantoorpanden en publieke gebouwen implementeren waar mogelijk de maatregelen vanuit bestaande- en nieuwbouw.
- Laagwaardig gebruik van drinkwater wordt beperkt, zowel bij de zakelijke gebruikers als bij huishoudens. We streven naar 'juiste kwaliteit voor het juiste gebruik'.

### Doorlopen proces

Er is niet één partij die op eigen houtje de gewenste drinkwaterbesparing kan bewerkstelligen. Hier is samenwerking voor nodig tussen overheden (het Rijk, provincies, gemeenten en waterschappen), (belangenbehartigers van) particulier en zakelijke consumenten, drinkwaterbedrijven, bouw- en installatiesector en dienstverleners zoals woningbouwcorporaties. In vier bijeenkomsten van

september 2023 t/m februari 2024 is daarom met een brede groep deelnemers<sup>1</sup> gewerkt om tot een gezamenlijk NPvA Drinkwaterbesparing te komen.

## 1.2. Procesplan voor de uitvoering

Deze partijen zijn ook samen verantwoordelijk voor de uitvoering van alle acties en maatregelen die in het plan zijn geformuleerd. Dit document geeft weer hoe de uitvoering is ingericht. Hierbij gaan we in op de volgende vragen:

- Hoe geven de uitvoering gezamenlijk vorm?
- Hoe sturen we op voortgang?
- Hoe wordt de besluitvorming georganiseerd?

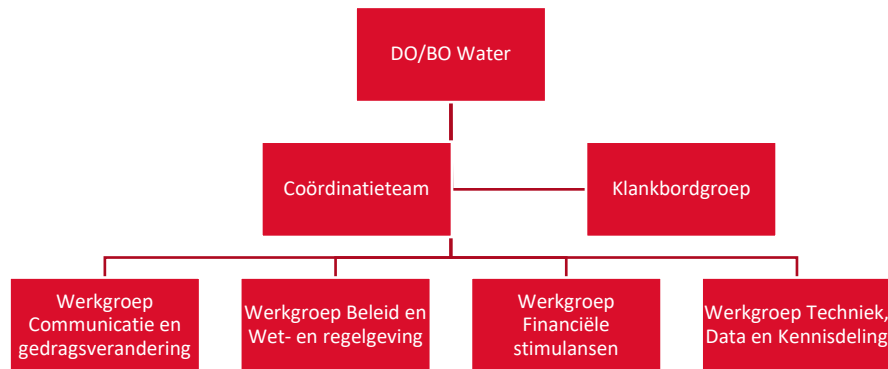
<sup>1</sup> Organisaties die betrokken zijn bij de totstandkoming van het NPvA Drinkwaterbesparing zijn: De Vereniging van waterbedrijven in Nederland (Vewin), Dunea, Provinciaal Waterleidingbedrijf Noord-Holland (PWN), Evides Waterbedrijf, Brabant Water, Waterleiding Maatschappij Limburg (WML), Waternet, Vitens, Oasen, Waterbedrijf Groningen, WMD, Ons Water, het Interprovinciaal Overleg (IPO), Provincie Noord-Brabant, Provincie Gelderland, Provincie Utrecht, Provincie Zuid-Holland, de Unie van Waterschappen (UvW), Waterschap Vallei en Veluwe, Waterschap Vechtstromen, Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), Gemeente Enschede, Gemeente Heemskerk, VNO-NCW, MKB-Nederland, Vereniging voor Energie, Milieu en

Water (VEMW), Land en Tuinbouw Organisatie (LTO), Federatie Nederlandse Levensmiddelen Industrie (FNLI), Koninklijke Vereniging van de Nederlandse Chemische Industrie (VNCI), Koninklijke Vereniging van Nederlandse Papier en Karton Fabrieken (VNP), FME (ondernemersorganisatie technologische industrie), Techniek Nederland, HISWA-RECRON, Vereniging Eigen Huis, Milieu Centraal, Aedes, Staatsbosbeheer, Bouwend Nederland, het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) en het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK). Het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW) heeft de trekkersrol op zich genomen

## 2. Sturing en uitvoering van het NPvA

### 2.1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de sturing van de uitvoering van het NPvA beschreven. Deze ziet er als volgt uit.



Figuur 1 Organogram Uitvoering NPvA

Per paragraaf gaan we in op de verschillende groepen en overlegstructuren en hun rol en doel in de uitvoering van het NPvA.

### 2.2. DO/BO Water

Het Bestuurlijk Overleg Water (BO Water) is het bestuurlijk overleg dat de minister van Infrastructuur en Waterstaat viermaal per jaar voert met de bestuurders van de waterschappen, provincies, gemeenten, drinkwaterbedrijven, Rijkswaterstaat, de Regionale Bestuurlijke Overleggen (RBO's), het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) en de Deltacommissaris. VNO-NCW en VENW sluiten als

agendalid aan bij het BO Water wanneer het NPvA Drinkwaterbesparing wordt besproken. Het Directeuren Overleg (DO) dient als voorportaal voor het BO.

**Doel en rol:** het BO Water vertegenwoordigt de bestuurlijke wil om het NPvA Drinkwaterbesparing uit te voeren en heeft de rol van opdrachtgever. Op 10 april 2024 stelde het BO Water het NPvA vast. Het BO Water is besluitvormend ten aanzien van de uitvoering van het NPvA. Daarnaast is het BO Water op bestuurlijk niveau de vertegenwoordiger van het NPvA.

**Frequentie:** Ieder jaar wordt een voortgangsrapportage over het NPvA voorgelegd aan het BO Water. Iedere twee jaar wordt op basis van de voortgang het NPvA geëvalueerd en herijkt, dan wordt het pakket aan maatregelen bijgesteld en wordt het NPvA opnieuw door het BO vastgesteld.

### 2.3. Coördinatieteam Drinkwaterbesparing

Het Coördinatieteam Drinkwaterbesparing bestaat uit de partijen in het BO Water: IenW, IPO, VNG, UvW, Vewin, VEMW en VNO-NCW. Dit team is opdrachtnemer van het BO Water. Het Ministerie van IenW zit deze werkgroep voor en levert een secretaris.

Trekker	Sander van Lienden	
Deelnemers	Organisatie	Naam
	Min. Infrastructuur en Waterstaat	Sander van Lienden
	Min. Infrastructuur en Waterstaat	Secretaris n.t.b.
	Min. Economische Zaken en Klimaat	Irene Mouthaan
	Vewin	Arjen Frentz
	VNO-NCW	Willem van Toor
	VEMW	Roy Tummers
	Interprovinciaal Overleg	Sandra Hogenbirk
	VNG	Mavis Letter
	Unie van Waterschappen	Eric Gloudemans

**Doel en rol:** Het coördinatieteam is verantwoordelijk voor de coördinerende en sturende taken rondom de uitvoering van het NPvA. Tevens monitort het coördinatieteam de voortgang en het doelbereik. Op basis daarvan doet het coördinatieteam voorstellen en adviezen tot bijsturing die worden voorgelegd aan het BO Water. Het coördinatieteam heeft daarmee drie hoofdtaken.

### 1) Coördinatie

Het coördinatieteam jaagt een goede uitvoering van het programma aan. Het coördinatieteam onderhoudt het contact met de werkgroepentrekkers over de uitvoering en voortgang van de maatregelen. Daarnaast reflecteert het coördinatieteam op de samenhang binnen het NPvA (de verschillende werkgroepen) en tussen het NPvA Drinkwaterbesparing en andere ontwikkelingen bij de betrokken organisaties of in de bredere context van het plan, en signaleert daarbij mogelijke kansen en risico's voor het NPvA. Indien nodig stemt zij hiervoor af met de bredere klankbordgroep (zie paragraaf 2.3).

### 2) Monitoring

Het coördinatieteam organiseert een jaarlijkse voortgangsenquête om te bepalen hoe het verloopt met de uitvoering van de afspraken die zijn gemaakt in dit NPvA. Daarnaast voert het voortgangsgesprekken met de werkgroepentrekkers. Op basis daarvan geeft het coördinatieteam een terugkoppeling aan het BO Water. Zie voor een verdere toelichting op monitoring Hoofdstuk 4.

### 3) Sturing en waar nodig escaleren

Het coördinatieteam stuurt op de uitvoering van het NPvA Drinkwaterbesparing op basis van de criteria en sturingsvragen hieronder. Naar aanleiding daarvan organiseert het coördinatieteam tweejaarlijks het proces met de stakeholders om te komen tot een herijking van het NPvA. In geval er knelpunten ontstaan en een werkgroep of coördinatieteam er niet zelf uit komt, ziet de escalatielijnen er als volgt uit: maatregel trekker->werkgroep trekker->coördinatieteam->directeurenoverleg ->Bestuurlijk Overleg Water.

Sturen op...	Acties en maatregelen	Doelen
Tempo	Worden de inspanningen voldoende snel uitgevoerd?	Komen de (sub)doelen snel genoeg dichterbij en worden ze in 2035 behaald?
Haalbaarheid	Zijn de inspanningen voldoende realiseerbaar in termen van tijd, geld en risico's?	Zijn de (sub)doelen haalbaar met de beschikbare tijd en middelen? Zijn er beheersmaatregelen?
Efficiëntie	Staan de kosten van de maatregelen in verhouding met het resultaat en de bijdrage aan de doelen?	Is NPvA voldoende rendabel, wegen de baten op tegen de kosten?
Flexibiliteit	Hoe eenvoudig kunnen acties worden stopgezet of aangepast als dat nodig blijkt te zijn?	Is het NPvA voldoende adaptief?
Doelbereik	Dragen de inspanningen in voldoende mate bij aan de doelen?	Worden de (sub)doelen gehaald?

**Frequentie:** De urgentie van drinkwaterbesparing is hoog en een soepele start van de uitvoering van het NPvA is belangrijk. Daarom komt het coördinatieteam in de eerste twee jaar iedere twee maanden samen. Bij goed verloop kan besloten worden om in de daaropvolgende jaren naar een andere frequentie te gaan.

### Relatie tot Kernteam Drinkwater

Het Coördinatieteam richt zich alleen op het NPvA Drinkwaterbesparing. Het Kernteam Drinkwater bespreekt de opgave en aanpak van uitdagingen rondom de drinkwatervoorziening zoals beschreven in de Implementatie en Uitvoeringsagenda (IenU-agenda) Drinkwater in de brede zin. Waar nodig agendeert het coördinatieteam belangrijke punten in het kernteam, ook de resultaten van de monitoring van het NPvA zullen hier ter informatie neergelegd worden.

## 2.4. Klankbordgroep Drinkwaterbesparing

De klankbordgroep NPvA bestaat uit alle partijen<sup>1</sup> die hebben meegewerkt aan het opstellen van het NPvA Drinkwaterbesparing. Deelname aan de klankbordgroep is vrijwillig. De klankbordgroep wordt aangeschreven door het coördinatieteam.

**Doel en rol:** het doel van de klankbordgroep is om alle betrokkenen en stakeholders te blijven informeren over de voortgang van het programma en indien nodig te raadplegen voor wat betreft besprekingsstukken of discussiepunten.

**Frequentie:** de klankbordgroep komt minimaal een keer per jaar bijeen op basis van belangrijke mijlpalen, zoals: voortgangsrapportages, besprekingsstukken bijv. over het bijsturen van het plan of discussiepunten.

## 2.5. Werkgroepen

De werkgroepen bestaan uit de relevante stakeholders voor het desbetreffende thema van de werkgroep. Er bestaan vier werkgroepen:

- Communicatie en gedragsverandering
- Techniek, data en kennisdeling
- Beleid, wet- en regelgeving
- Financiële stimulansen

Daarmee worden drie werkgroepen gekoppeld aan de instrumentaria communiceren, stimuleren, reguleren voor doelbereik en is er een werkgroep voor kennisontwikkeling. De werkgroepen zijn gevormd op basis van inhoudelijke betrokkenheid bij het thema. Iedere werkgroep heeft een trekker.

**Doel en rol:** de werkgroepen zijn verantwoordelijk voor de uitvoering en monitoring van acties en maatregelen.

De *trekker van de werkgroep* organiseert de werkgroepoverleggen en is verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van de werkgroep. Deze persoon zorgt er samen met de trekkers van de maatregelen voor dat de maatregelen van de betreffende werkgroep worden uitgewerkt in een planning en er samenhang is tussen de verschillende maatregelen. Daarnaast zorgt de trekker voor inzicht in en bewaakt deze persoon de voortgang van het programma en rapporteert hierover aan het coördinatieteam (zie ook H. 4 Monitoring).

De *trekkers van de maatregelen* maken een korte beschrijving van hoe zij hun maatregel(en) aan willen pakken met een bijbehorende planning voor het uitvoeren van de maatregelen. Deze persoon is verantwoordelijk voor de uitvoering van de maatregelen en stuurt op de beheeraspecten tijd, geld en kwaliteit. Deze persoon bundelt de resultaten en adviezen uit de individuele maatregelen in een samenhangend geheel voor het coördinatieteam. Voor de enkele maatregelen is al een trekker benoemd. Voor enkele maatregelen waarbij dit niet het geval is, is het aan de werkgroep om gezamenlijk een trekker aan te wijzen.

**Frequentie:** dit is per werkgroep en (het type) acties afhankelijk. Iedere werkgroep bepaalt dit zelf. In hoofdstuk 3 is een voorstel gedaan voor een initiële frequentie.

## 2.6. Tweejaarlijkse herijking van het NPvA

Iedere twee jaar wordt het NPvA herijkt op basis van de voortgang van de uitvoering van maatregelen, het doelbereik en relevante ontwikkelingen binnen de (drink)watersector.

Het coördinatieteam is verantwoordelijk voor de voorbereiding van de tweejaarlijkse herijking. Dit volgt het volgende proces:

- Inzicht in voortgang opvragen bij de werkgroepen via format (zie bijlage A) (twee keer per jaar)
- Sturingsvragen beantwoorden en op basis daarvan een voorstel voor herijking formuleren
- Organiseren sessie(s) met klankbordgroep waarin het herijkingsvoorstel en eventuele andere discussiepunten worden besproken (ca. zes maanden voorafgaand aan het BO Water)
- Voorleggen herijkingsvoorstel aan BO Water

### 3. Werkgroepen en maatregelen

#### 3.1. Communicatie en gedragsverandering

##### *Beschrijving en doel*

Deze werkgroep is aan zet voor o.a. het formuleren van een kernboodschap over drinkwaterbesparing, het uitvoeren van bewustwordingscampagnes, inzicht vergaren in doelgroepen (prikkels en belemmeringen voor drinkwaterbesparing, wat werkt per doelgroep?), en het op basis daarvan formuleren van nieuwe of andere interventies, met als doel het realiseren van gedragsverandering. . Hiervoor wordt afstemming gezocht met de bredere benadering in het Plan van Aanpak Waterbewust gedrag<sup>2</sup>.

Frequentie: Deze werkgroep vergadert iedere twee maanden.

<sup>2</sup> In navolging van de adviezen van de Beleidstafel wateroverlast en hoogwater en de motie van het lid De Groot om een publiekscampagne te beginnen om het waterbewustzijn onder Nederlanders te vergroten, is een plan opgesteld om het

##### *Deelnemers werkgroep en trekker*

<b>Trekker</b>	Ernst Haijtkink/Rosanne Kroezen (IenW)	
<b>Deelnemers</b>	<b>Organisatie</b>	<b>Naam</b>
	IenW (RWS)	Ernst Haijtkink
	IenW	Kiki Janssen
	IenW/Ons Water	Rosanne Kroezen
	Milieu Centraal	Karin Aalberts
	Aedes	Frank Wilschut
	Provincie Noord Brabant (namens IPO)	Martine Beuken
	Vewin	Patricia van der Linden
	Unie van Waterschappen	Rob Spit
	Dunea	Nicole van Veldhoven
	PWN (agendalid)	Lilly Wanjon
	Brabant Water (agendalid)	Maartje Oomen
	Vitens (agendalid)	Dorien de Vries
	Oasen (agendalid)	Claudia van der Haar
	WMD (agendalid)	Saskia Teeuw
	Provincie Utrecht (namens IPO, agendalid)	Marlous van der Meer

##### *Maatregelen belegd bij werkgroep*

Zie bijlage C.

waterbewust gedrag van Nederlanders te vergroten en aan te zetten tot anders handelen.



### 3.2. Techniek, data en kennisdeling

#### **Beschrijving en doel**

Deze werkgroep is ten eerste aan zet voor o.a. onderzoek en pilots naar de technische aspecten van drinkwaterbesparing. Bijvoorbeeld door het verkrijgen van inzicht drinkwaterverbruik met behulp van technische oplossingen en op basis daarvan het formuleren van nieuwe interventies, onderzoek naar de mogelijkheden en impact van drinkwaterbesparing en het verkennen van mogelijkheden voor de toepassing van installaties voor o.a. waterhergebruik. Het doel van deze werkgroep is (meer inzicht in) het technisch mogelijk maken van drinkwaterbesparing. Ten tweede is deze werkgroep verantwoordelijk om informatie en data (niet zijnde de regulier monitoring door het coördinatieteam) te vergaren over drinkwaterverbruik en onderzoek te doen naar lessen voor drinkwaterbesparing uit andere sectoren en landen. Daarnaast is de werkgroep verantwoordelijk voor het verspreiden van kennis en nieuwe inzichten over doelgroepen en pilots, zodat de vergaarde kennis zo veel mogelijk wordt benut door alle betrokkenen van het NPVA Drinkwaterbesparing.

Frequentie: Deze werkgroep vergadert vier keer per jaar.

#### **Deelnemers werkgroep en trekker**

<b>Trekker</b>	<b>Peter Biever (Evides, onder voorbehoud)</b>	
<b>Deelnemers</b>	<b>Organisatie</b>	<b>Naam</b>
	IenW	Rob uit de Bosch
	Vewin	Alexander van den Honert
	Vewin	Harrie Timmer
	VEMW	Roy Tummers
	Provincie Utrecht namens IPO	Marlous van der Meer
	Techniek Nederland	Eric van der Blom
	VNO-NCW	Willem van Toor
	Dunea (agendalid)	Annemarie Breet
	Dunea (agendalid)	Michel Helgers
	Evides	Peter Biever
	Brabant Water	Marleen van der Velden
	Vitens (agendalid)	Mark de Vries
	Oasen (agendalid)	Eric Remijn
	Oasen (agendalid)	Kees Zijderveld
	WMD (agendalid)	Ruben Oldhof
	EZK	Irene Mouthaan

#### **Maatregelen belegd bij werkgroep**

Zie bijlage C.

### 3.3. Beleid, wet- en regelgeving

#### **Beschrijving en doel**

Deze werkgroep is aan zet voor het (doen van onderzoek naar) het mogelijk aanpassen van het Drinkwaterbesluit en Besluit Bouwwerken Leefomgeving, het formuleren of aanpassen van normen en ander beleid/wet- en regelgeving t.a.v. drinkwatergebruik. Het doel van deze werkgroep is het beleidsmatig en/of juridisch mogelijk maken, stimuleren of verplichten van drinkwaterbesparing.

Frequentie: Deze werkgroep vergadert vier keer per jaar.

#### **Deelnemers werkgroep en trekker**

<b>Trekker</b>	Sander van Lienden (IenW)	
<b>Deelnemers</b>	<b>Organisatie</b>	<b>Naam</b>
	IenW	Sander van Lienden
	Vewin	Alexander van den Honert
	Gemeente Enschede namens VNG	Lies Rubingh
	Gemeente Heemskerk namens VNG	Christiaan Leerlooijer
	BZK	Canan Korkmaz/Gelly Sehat
	Techniek Nederland	Eric van der Blom
	Provincie Flevoland namens IPO	Martin Griffioen
	Provincie Noord-Brabant namens IPO (agendalid)	Karla Niggebrugge
	Vitens	Mark de Vries of Peter Salverda
	WMD (agendalid)	Roald Leemrijse

#### **Maatregelen belegd bij werkgroep**

Zie bijlage C.

### 3.4. Financiële stimulansen

#### **Beschrijving en doel**

Deze werkgroep is verantwoordelijk voor onderzoek naar financiële stimulansen voor drinkwaterbesparing en verkent subsidiemogelijkheden. Het is nadrukkelijk niet de bedoeling de taken van de klankbordgroep bij het onderzoek naar beprijzing over te nemen. In deze werkgroep worden enkel de inzichten uit het onderzoek gedeeld en wordt de verbinding gelegd met andere te nemen maatregelen.

Frequentie: Deze werkgroep vergadert vier keer per jaar.

#### **Deelnemers werkgroep en trekker**

<b>Trekker</b>	Maarten Verkerk (Provincie Noord-Brabant)	
<b>Deelnemers</b>	<b>Organisatie</b>	<b>Naam</b>
	IenW	Ariane Kruijtzter
	EZK	Irene Mouthaan
	VNO-NCW	Willem van Toor
	VEMW	Roy Tummers
	Provincie Noord-Brabant namens IPO	Maarten Verkerk
	UVW	Fabian Polak
	Vewin	Alexander van den Honert
	Waterbedrijf Groningen	Wout Kompagnie
	WMD (agendalid)	Roald Leemrijse
	Provincie Utrecht namens IPO (agendalid/evt. vervanger Maarten Verkerk)	Mieke de Jong
	Provincie Zuid-Holland	Werncke Husslage

#### **Maatregelen belegd bij werkgroep**

Zie bijlage C.

## 4. Monitoring

### 4.1. Monitoring algemeen

Het NPvA drinkwaterbesparing bestaat uit tal van maatregelen en betrokkenen. Dit maakt monitoring potentieel een groots en tijdrovend proces. Het is daarom de vraag welke specifieke aspecten daadwerkelijk aandacht verdienen. Het is niet noodzakelijk om volledig te zijn, maar de monitoring moet gericht zijn op die facetten die daadwerkelijk bijdragen aan het realiseren van de hoofd- en subdoelen. Doelmatigheid en efficiëntie staan daarbij voorop. We gebruiken voor het monitoren van het NPvA daarom drie typen indicatoren:

- Outcome indicatoren: ten behoeve van inzicht in het doelbereik
- Output indicatoren: ten behoeve van inzicht in de effectiviteit van het ingezette instrumentarium.
- Proces indicatoren: ten behoeve van inzicht in de voortgang en het nakomen van afspraken

We proberen het doelbereik middels een aantal indicatoren zo scherp mogelijk in beeld te krijgen. Op het niveau van proces indicatoren is het mogelijk om voor elke maatregel de voortgang weer te geven. Het is niet mogelijk om het doelbereik rechtstreeks te verbinden aan de effectiviteit van de instrumenten, omdat veel andere factoren hier effect op hebben. Dit ontslaat ons niet van de plicht om het meten van de effectiviteit toch zo goed mogelijk in beeld te brengen. Daarom is gekozen voor een steekproef van output indicatoren, waarbij uit elke werkgroep een aantal indicatoren geselecteerd zijn. In totaal monitoren we 24 indicatoren welke zijn weergegeven in paragraaf 4.3. Uiteraard staat het elke werkgroep vrij om meer gegevens te verzamelen en te onderzoeken.

Er zijn twee belangrijke hoofdvragen bij monitoring van het NPvA Drinkwaterbesparing.

- Doen we de juiste dingen? Voor het beantwoorden van deze vraag is het coördinatieteam aan zet. Het gaat hierbij om de samenhang van de

maatregelen, het prioriteren van maatregelen en het maken van afwegingen tussen maatregelen als tijd/budget ontoereikend is.

- Doen we de dingen juist? Voor het beantwoorden van deze vraag zijn de werkgroepentrekker(s) en maatregeltrekkers aan zet. Het gaat hierbij om het volgens planning en binnen budget uitvoeren van de maatregelen.

### 4.2. Organisatie monitoring

We voeren de landelijke drinkwaterbesparingsmonitor jaarlijks uit, zodat we trends in het gebruik in de sectoren nauwlettend in de gaten kunnen houden. IenW heeft regie over de monitor en voert deze samen met de andere coördinatieteamleden uit. Onder andere Vewin, de drinkwaterbedrijven, VEMW en VNO-NCW leveren de primaire data en informatie aan. De monitoringsrapportage wordt jaarlijks in april aangeboden aan het Bestuurlijk Overleg Water. Om alle data tijdig te verzamelen wordt de voortgangsmonitor uitgevoerd in november.

Twee keer per jaar (november en juni) leveren de werkgroepen het format uit bijlage A ingevuld aan zodat het coördinatieteam inzicht verkrijgt in de gang van zaken in de werkgroepen (proces). Elk jaar in november vult het coördinatieteam het format in bijlage B in om inzicht te krijgen in de output indicatoren en verzamelt het daarnaast de informatie over het doelbereik (outcome).

Elke twee jaar wordt dit NPvA geactualiseerd en aangescherpt op basis van de monitoringsrapportage. Bij achterblijvende doelrealisatie kunnen stevigere maatregelen of instrumenten worden ingezet.

## 4.3. Indicatoren

We monitoren de volgende indicatoren.

<b>Monitoring Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing</b>				
*Doelen worden opgenomen in de monitor voor de lenU agenda				
Nader uit te werken				
	Indicator	Eenheid	Data-leverancier	Uitvraag via
<b>Proces indicatoren</b>				
1	Ten behoeve van voortgang(nakomen gemaakte afspraken)			
2	Totaal*: Aandeel maatregelen dat volgens planning verloopt	% groen vs. oranje en rood	lenW	nvt
3	Totaal*: Grootste successen en knelpunten op hoofdlijnen	Tekst	Werkgroepen	mail aan trekkers werkgroepen
4	Per maatregel: Maatregel verloopt volgens planning	groen/oranje/rood	Trekker maatregel	Format werkgroep rapportage
5	Per maatregel: korte beschrijving voortgang	Tekst	Trekker maatregel	Format werkgroep rapportage
6	Per werkgroep: Grootste successen en knelpunten op hoofdlijnen	Tekst	Trekker werkgroep	bespreking in werkgroep
<b>Output indicatoren</b>				
Steekproef uit het hele programma ten behoeve inzicht effectiviteit ingezette instrumenten				
<u>Communicatie en bewustwording</u>				
7	Inzicht in waterbewustzijn van Nederlanders m.b.t. drinkwatergebruik	tekst	Ons Water	Format werkgroep rapportage
8	Aantal mensen bereikt met landelijk campagne	personen		Format werkgroep rapportage
9	Geschatte drinkwaterbesparing door korter douchen	Mm3		Format werkgroep rapportage
10	Geschatte besparing drinkwaterbesparende douchekop	Mm3		Format werkgroep rapportage
11	Geschatte besparing kleine knop toilet	Mm3		Format werkgroep rapportage
<u>Techniek, Data en Kennisdeling</u>				
12	Penetratiegraad van slimme meters in nieuwbouwwoningen (na besluit daarover)	% van nieuwbouwwoningen		Format werkgroep rapportage
13	Daling Non Revenue Water	%	Vewin	Format werkgroep rapportage
14	Uitgevoerde waterscans (bij bedrijven met drinkwatergebruik hoger dan xm3/j)	% (uitgevoerd/niet uitgevoerd)	VEMW/VNO-NCW	Format werkgroep rapportage
15	Watergebruik per persoon per dag uitgesplitst naar component*	liter per persoon per dag per con	Vewin (Via CBS)	Format werkgroep rapportage
<u>Beleid, wet- en regelgeving (reguleren)</u>				
16	Geschatte besparing door gebruik huishoudwater toiletspoeling	Mm3		Format werkgroep rapportage
<u>Financiële stimulansen (stimuleren)</u>				
	n.v.t.			
<b>Outcome indicatoren</b>				
Ten behoeve inzicht in doelbereik (ontwikkeling drinkwatergebruik)				
17	Totaal drinkwatergebruik per jaar*	miljoen m3		
18	Totaal drinkwatergebruik gemiddeld over afgelopen 4 jaar	miljoen m3	Vewin (Via CBS)	Mail aan coördinatieteam
19	Huishoudelijk drinkwatergebruik*	liter per persoon per dag	Vewin (via CBS)	Mail aan coördinatieteam
20	Drinkwatergebruik zakelijk gebruik totaal*	miljoen m3	Vewin (Via CBS)	Mail aan coördinatieteam
21	Drinkwatergebruik zakelijk gebruik uitgesplitst naar bedrijfstak*	miljoen m3	Vewin (Via CBS)	Mail aan coördinatieteam
22	Drinkwatergebruik industrie uitgesplitst naar type industrie (SBI-code)	miljoen m3	Vewin (Via CBS)	Mail aan coördinatieteam
23	Prognose drinkwatergebruik (uitgesplitst naar huishoudelijk en niet-huishoudelijk)	miljoen m3	Vewin (Via CBS)	Mail aan coördinatieteam
24	Drinkwaterstatistieken	diverse	Vewin	Mail aan coördinatieteam

#### 4.4. Koppeling met dashboard lenU agenda

Het Nationaal Plan van Aanpak Drinkwaterbesparing is een van de maatregelen onder de Implementatie en Uitvoeringsagenda Drinkwater. Voor deze agenda bestaat ook een monitoringssystematiek waardoor het Bestuurlijk Overleg Water inzicht krijgt in de huidige stand van zaken rondom de hele drinkwatervoorziening in Nederland. Een aantal indicatoren uit dit NPvA zijn daarom geselecteerd om opgenomen te worden in de monitoringssystematiek van de lenU-agenda, namelijk:

Indicator	Eenheid
Aandeel maatregelen dat volgens planning verloopt	% groen vs. oranje en rood
Totaal drinkwatergebruik per jaar	Miljoen m3
Huishoudelijk drinkwatergebruik	liter per persoon per dag
Watergebruik per persoon per dag uitgesplitst naar component	liter per persoon per dag per component
Drinkwatergebruik zakelijk gebruik totaal	Miljoen m3*
Drinkwatergebruik zakelijk gebruik uitgesplitst naar bedrijfstak	Miljoen m3*
Drinkwatergebruik industrie uitgesplitst naar type industrie (SBI-code)	Miljoen m3*
Beperken laagwaardig gebruik drinkwater	Kwalitatieve beschrijving

\*Deze cijfers geven inzicht in de ontwikkeling van het drinkwatergebruik en zijn niet doelstellend. Voor zakelijk gebruik wordt gewerkt aan een benchmark per branche en per producteenheid.

#### 4.5. Wensen voor de toekomst

Naast wat er nu gemonitord wordt bestaan er wensen om de monitoring in de toekomst uit te bereiden om zo effectiever te kunnen sturen op drinkwaterbesparing. Bij de tweejaarlijkse herijking van het NPvA Drinkwaterbesparing zal ook bekeken worden of de monitoring bijgesteld moet worden. Het gaat in ieder geval om:

Wensen om te monitoren toekomst	
<u>Algemeen</u>	Uitkomsten MKBA
	Regionale spreiding drinkwatergebruik
	Spreiding drinkwatergebruik door het jaar heen
	Redeneerlijn per instrument en indicatoren per instrument (zie tab 2)
	Effect van externe factoren op drinkwaterbesparing
<u>huishoudelijk</u>	Piekvraag huishoudens (dagaflevering)
	Hoofdelijk drinkwatergebruik per verzorgingsgebied
	Watergebruik per gedragscomponent (Watergebruik thuis, nu vierjaarlijks opschalen naar jaarlijks)
<u>zakelijk</u>	Gebiedsgericht monitoren (pilots)
	Benchmark per branche
	benchmark per producteenheid

## 5. Capaciteit

Voor de uitvoering van het NPvA hebben we de volgende inschatting gemaakt. Hierbij is uitgegaan van de deelname aan teams/werkgroepen, de daarbij behorende overleggen en monitoring. Uren voor de uitvoering van de maatregelen zijn hier niet in meegenomen, omdat die per maatregel sterk verschillen en de verantwoordelijkheid zijn van de betrokken organisaties.

<b>Functie</b>	<b>Tijdsinzet per overleg (dagen)</b>	<b>Tijdsinzet monitoring en verantwoording per jaar (dagen)</b>	<b>Tijdsinzet Aansturen/najagen/organiseren (dagen)</b>	<b>Totaal (dagen per jaar)</b>
Projectleider NPvA	1x6	2	40 (+/- 1 dag per week)	48
Secretaris NPvA	1x6	6	20 (+/- 0.5 dag per week)	32
Leden coördinatieteam	0,5x6	2	0,5 dag per maand	11
Werkgroep-trekker	1x6	2	2 dagen per jaar	10
Werkgroep-lid/en of trekker maatregel	0,5x6	0,5	Afhankelijk van maatregel	3,5
Lid klankbordgroep		1,5		

## Bijlage A: Rapportage format werkgroepen

**Werkgroep:**

**Werkgroeptrekker**

**Datum:**

**Successen en knelpunten werkgroep op hoofdlijnen:**

Successen	Knelpunten
-----------	------------

**Voortgang per maatregel**

Actie	Trekker	Beoogde planning/mijlpalen	Stoplicht*	Korte toelichting voortgang op planning en budget (t.o.v. planning en max. 200 woorden) en risico's inclusief beheersmaatregelen
-------	---------	----------------------------	------------	--

Nr. X .....

\* groen: op schema/afgerond, oranje: vertraging/knelpunten, maar met maatregelen beheersbaar binnen werkgroep, rood: veel vertraging/grote knelpunten, (bestuurlijke) bijsturing nodig

## Bijlage B Format coördinatieteam

### Effectiviteit instrumentarium (alleen in november aanleveren, dus 1x per jaar)

Indicator	Eenheid	Waarde referentieperiode (gemiddelde 2016-2019)	Streefwaarde 2035 (o.b.v. 20% besparing)	Waarde (datum X)	Waarde datum (Y)	Data leverancier
-----------	---------	--	---	---------------------	---------------------	------------------

Zie h 4.3 output indicatoren

...

...



## Bijlage C Maatregelen per werkgroep

Hieronder staan per werkgroep de bijbehorende maatregelen. Check het vastgestelde NPVA Drinkwaterbesparing voor alle details m.b.t. deze maatregelen.

### 5.1. Werkgroep Communicatie en Gedragsverandering

Onderdeel	nr. Maatregel	Trekker (T) en betrokken partijen
Huishoudens	1.a Ontwikkelen van een gezamenlijke boodschap die iedere organisatie kan gebruiken en op regio/doelgroep kan toespitsen. Hiervoor wordt een werkgroep Communicatie opgezet over communicatie en gedragsverandering met medewerkers van de verschillende organisaties. Hier wordt ook gekeken hoe nationale en regionale uitingen elkaar kunnen versterken. Aedes heeft aangeboden de ontwikkelde boodschap(pen) onder de aandacht te brengen bij alle corporaties in Nederland. Zo wil ook Vereniging Eigen Huis een rol spelen door communicatie op de website en via andere communicatiekanalen.	lenW (T), Vewin/drinkwaterbedrijven, Milieu Centraal, Aedes, Ons Water, VNG/gemeenten, IPO/provincies
Huishoudens	1.b Onderzoek naar barrières en motivatoren voor drinkwaterbesparing + evaluatie bestaande maatregelen (o.a. korter douchen, waterbesparende douchekop en gebruik kleine knop toilet) met als basis bestaande gedragsonderzoeken. Aedes kan een bijdrage leveren door corporaties te vragen naar hun ervaringen onder huurders.	lenW (T), Vewin/drinkwaterbedrijven, Milieu Centraal, Aedes, Ons Water
Huishoudens	1.c Landelijke communicatiecampagne drinkwaterbesparing: Er zijn een aantal campagnes op het gebied van drinkwaterbesparing, met name door de drinkwaterbedrijven. Wat ontbreekt is een gezamenlijke boodschap, gesteund door de overheid. Daarom wordt een communicatieplan voor een landelijke campagne geschreven. lenW neemt hierin het voortouw en richt samen met Vewin een werkgroep met communicatieadviseurs van de drinkwaterbedrijven en communicatie vertegenwoordigers van de andere stakeholders uit dit plan op. Bij een aanvraag voor een campagne kijken de Directie Communicatie (DCO) van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat en de Directie Publiek en Communicatie (DPC) van het ministerie van Algemene Zaken naar de rol van de campagne in de gehele communicatie-aanpak. Dit plan van aanpak vormt de basis voor de te schrijven communicatie-aanpak. In de communicatieaanpak staat precies omschreven hoe alle onderdelen en activiteiten van dit plan van aanpak zich tot elkaar verhouden. Hoe passen beleidsmaatregelen (wetgeving, subsidies, communicatie) in elkaar. De stakeholders worden als onderdelen van het bouwwerk gezien. Samen met de stakeholders beantwoorden we in het communicatieplan de volgende aspecten: • Welke activiteiten ontplooiën stakeholders nu al op het gebied van drinkwaterbesparing? • Wat is hun visie op waterbesparing en wat hebben zij in de planning staan? • Wat doen ze op dit moment en wat hebben ze nodig om te ondersteunen? • Welke afspraken zijn er gemaakt met de stakeholders over hun rol/activiteiten? De communicatie-aanpak geeft daarnaast ook aan wat de communicatiedoelstellingen zijn en welke rol het instrument communicatie speelt in de brede aanpak. Verder	lenW (T), Vewin/drinkwaterbedrijven, Milieu Centraal, Aedes, Ons Water, VNG/gemeenten, IPO/provincies

wordt in de aanpak uiteraard aangegeven wat de communicatiedoelgroepen zijn. Het is ook raadzaam onderzoek te doen naar de drijfveren van de doelgroepen (doen we ook al) en dat op te nemen in de aanpak. Deze doelgroepen mogen heel specifiek zijn. Hoe scherper geformuleerd hoe beter, want dan kan je ook je communicatie goed afstemmen op deze groep: wat zijn hun dilemma's, waar vind je ze, hoe staan ze in het leven etc.'). Belangrijk is dat goed naar voren komt: • Waarom kies je voor deze doelgroep(en)? • Wat is het kennisniveau? • Welke kennis mist deze doelgroep? • En op het moment ze deze kennis hebben: • Wat is het gedrag en de gedragsverandering waar je op wilt inzetten? • Wat bepaalt hun gedrag. Waarom laten ze het gewenste gedrag wel of niet zien? Wat belemmert hen daarin? Wat stimuleert? (Omgeving, kostenbesparing, gemak/gedoe etc.) We maken voor de campagne gebruik van de beschikbare gedragsonderzoeken.

Huishoudens	1.d	Uitbreiding landelijke campagne piekbelasting tijdens droogte/hitte	lenW, Vewin/drinkwaterbedrijven (T), Milieu Centraal, Aedes, Ons Water, VNG/gemeenten, IPO/provincies
Huishoudens	1.f	Beschikbaar maken van informatie voor huishoudelijke consumenten (hier gaat customer insights journey aan vooraf)	Milieu Centraal (T)
Huishoudens	2	Uitvoering regionale campagnes	Drinkwaterbedrijven (T), provincies, gemeenten, Milieu Centraal
Huishoudens	3	Op eindfacturen consumenten verwijzen naar benchmark en geven waterbespaartips	Drinkwaterbedrijven (T)
Huishoudens	5	Drinkwaterbesparing stimuleren in klimaatadaptatiebeleid	VNG/gemeenten (T), lenW, BZK, UvW, IPO/provincies, Milieu Centraal
Huishoudens	12	Plan van aanpak waterbewust gedrag: Ontwikkeling aanvullende maatregelen (interventies) op basis van gedragsinzichten en evaluatie. Aedes heeft aangeboden om over de uitkomsten te communiceren naar haar leden, wanneer interventies gevonden zijn die aanslaan.	lenW (T), werkgroep Communicatie
Zakelijk	2.d	De installatiesector brengt waterbesparende opties in beeld met de uitgave Besparingstips water- en energiebesparing bij leidingwaterinstallaties. Dit communicatiemiddel is gericht op de installateur en installatie-ontwerpen.	Techniek Nederland (T)

## 5.2. Werkgroep Techniek, Data en Kennisdeling

Onderdeel	nr.	Maatregel	Trekker (T) en betrokken partijen
Huishoudens	1.e	Inzicht in verbruikscijfers uitgesplitst naar specifieke te identificeren doelgroepen via CBS-onderzoek	lenW (T), Vewin

Huishoudens	6.a	Onderzoeken welke lessen te trekken zijn vanuit het energiebeleid, zoals invoering slimme meters en omgaan met privacy.	lenW (T), EZK, VNO-NCW
Huishoudens	6.b	Onderzoeken welke lessen te trekken zijn vanuit België (of andere landen)	lenW (T)
Huishoudens	7	Onderzoek doen naar de impact van vermindering drinkwatergebruik op de waterketen	lenW (T), UvW, Vewin, lenW, VNG, IPO, kennisinstituten
Huishoudens	8	Pilots met betrekking tot plaatsen slimme meters	Drinkwaterbedrijven (T), EZK, woningcorporaties
Huishoudens	10	Overzicht maken van lopende pilots	lenW (T)
Huishoudens	13	Op basis van resultaten pilots eventueel introductie van slimme meters	Drinkwaterbedrijven (T), lenW, BZK
Nieuwbouw en renovatie	3.a	<p>lenW werkt samen met provincies, gemeenten, waterschappen, drinkwaterbedrijven, kennisinstituten, Bouwend Nederland en Techniek Nederland aan het opzetten van een centrale kennisbank en leernetwerk voor waterbewust bouwen. Partijen kunnen via deze weg succesverhalen delen en van elkaar leren.</p> <p>Een voorbeeld is om lessen te delen van de bouwtafel Watervriendelijke Wijken in Gelderland. Dit initiatief heeft als doel om te onderzoeken of een brede samenwerking aan publieke en private partijen kan ontstaan die met elkaar de opgave van watervriendelijk bouwen willen beetpakken. Binnen deze samenwerking worden kennis en krachten gebundeld, om alle bestaande oplossingen technologieën te inventariseren, maar vooral om demonstratieprojecten te realiseren. Op deze manier wordt bewijslast gecreëerd: het kan, we doen het, kom maar kijken! • Een ander voorbeeld is de "showcase" in de wijk Zuidplas-Vijfde Dorp. Hier werken gemeenten en drinkwaterbedrijven samen aan een waterbewuste wijk. De insteek is het implementeren van vacuümtoiletten en het lokaal zuiveren van grijswater. • Ook kan kennis worden gedeeld over de mogelijke effecten van drinkwaterbesparingstechnieken op de drinkwaterkwaliteit. • Het laatste voorbeeld is om kennis te delen over de mogelijke effectiviteit van waterclosets met kleinere spoelvolumes dan 6 liter</p>	lenW (T), BZK, provincies, gemeenten, waterschappen, Vewin, drinkwaterbedrijven, kennisinstituten, Bouwend Nederland, Techniek Nederland, FME
Nieuwbouw en renovatie	8	Op basis van resultaten pilots eventueel introductie van slimme meters	Drinkwaterbedrijven (T), lenW, BZK
Nieuwbouw en renovatie	9	Drinkwaterbesparing als NEN-norm in de techniek van producten en woningen.	BZK (T), lenW, VNG, IPO, KIWA, NEN

Zakelijk	1	Het (drink)watergebruik van zakelijke gebruikers wordt in beeld gebracht.	VEMW (T) en VNO-NCW/MKB-Nederland (T), in samenwerking met de relevante brancheorganisaties, zakelijke gebruikers, drinkwaterbedrijven, IenW, EZK, UvW en IPO
Zakelijk	2.a	VEMW en VNO-NCW/MKB-Nederland borgen kennisdeling op voor drinkwaterbesparing bij zakelijke gebruikers (waar mogelijk via bestaande platforms). Andere partijen, zoals IPO, ministeries, VNG, UvW, drinkwaterbedrijven, KWR, FME en de zakelijke gebruikers zelf, leveren informatie voor deze kennisplatforms aan.	VEMW (T), VNO-NCW/MKB-Nederland (T), IPO, IenW, EZK, VNG, UvW, drinkwaterbedrijven, KWR, FME, zakelijke gebruikers
Zakelijk	2.c	De drinkwaterbedrijven breiden de koploperaanpak voor bedrijven uit. Overijssel (en ook in andere provincies waaronder Gelderland) zijn koploperaanpakken voor drinkwaterbesparing met bedrijven gestart. Op locatie bij een van de bedrijven wordt gesproken over efficiënter omgaan met bestaand drinkwater(kwaliteit) in het bedrijfsvoeringproces. Waterscans vormen hier onderdeel van, maar de koploperaanpak wat provincie, waterschap en drinkwaterbedrijf gezamenlijk hebben opgezet is het totaal.	Drinkwaterbedrijven (T), provincies
Zakelijk	2.e	Herziening van ISSO-publicaties 70.1 "Omgaan met hemelwater binnen de perceelgrens" en ISSO 70.3 "Grijs water binnen de perceelgrens".	Techniek Nederland (T)
Zakelijk	3.a	De Infrastructure Leakage Index (ILI) van Nederlandse drinkwaterbedrijven is al erg laag vergeleken met andere landen. Aangezien we allemaal ons steentje moeten bijdragen om drinkwater te besparen, wordt van drinkwaterbedrijven verwacht dat zij het watergebruik en waterverlies in eigen proces ook verder verminderen.	Drinkwaterbedrijven (T)
Zakelijk	3.b	TVVL en Techniek Nederland doen onderzoek naar alternatieve maatregelen voor de temperatuurbeheersing van drinkwaterinstallaties die minder of geen spuien vereisen, zoals koeling van drinkwater door middel van koud-drinkwatercirculatiesystemen.	TVVL (T), Techniek Nederland
Zakelijk	6.a	Met behulp van data science meer en beter zicht krijgen op de productie- en distributieverliezen om hierdoor de reactietijd te verkorten en de eigen processen te verbeteren.	Drinkwaterbedrijven (T)
Zakelijk	6.b	Met assetmanagement te werken aan de continue verbetering van de eigen processen om de prestaties van het drinkwatersysteem (pompstations en leidingnet) nu en in de toekomst te blijven optimaliseren.	Drinkwaterbedrijven (T)

Zakelijk	6.c	Het plaatsen van (meer) druksensoren om (meer) real-time inzicht te bieden in de bedrijfsvoering, waardoor lekkages eerder opgespoord en verholpen kunnen worden.	Drinkwaterbedrijven (T)
Zakelijk	6.d	Het plaatsen en/of optimaliseren van spoelwaterhergebruikinstallaties.	Drinkwaterbedrijven (T)
Zakelijk	7.a	Het (drink)watergebruik van zakelijke gebruikers is in beeld gebracht door middel van het uitvoeren van waterscans en het opstellen van waterprofielen (maatregel 1). Deze inzichten worden door VEMW en VNO-NCW/MKB-Nederland gebruikt om benchmarks op te stellen voor sectoren waar het besparingspotentieel het grootst is. Daarbij wordt verkend of afstemming nodig is met andere (wettelijke) trajecten over watergebruik zoals opgenomen in CSRD en de Industrial Emission Directive (IED)/EPRT	VEMW (T) en VNO-NCW/MKB-Nederland (T), IenW, EZK, Vewin, KIWA
Zakelijk	7.c	IenW voert samen met VEMW een onderzoek uit naar kansen voor een gebiedsgerichte aanpak van grootschalige cascadering van water op basis van de waterprofielen van zakelijke gebruikers boven de 100.000 m <sup>3</sup> (drink)water per jaar.	IenW (T), VEMW
Zakelijk	8.d	VNG, UvW en drinkwaterbedrijven doen onderzoek naar grootschaliger inzet en leveren van zowel RWZI-effluent als AWZI-effluent, aan (dochters van) drinkwaterbedrijven. (Naar voorbeeld van de waterfabriek van waterschappen en waterbeschikbaarheid Deltaprogramma Zoetwater.)	UvW (T), VNG, drinkwaterbedrijven
Zakelijk	8.e	Provincies zetten samen met waterschappen en drinkwaterbedrijven regionaal vraag en aanbod op de kaart ten behoeve van de beste bron voor elke toepassing voor grootverbruikers.	Provincies (T), waterschappen, drinkwaterbedrijven

### 5.3. Werkgroep Beleid, Wet- en regelgeving

Onderdeel	nr.	Maatregel	Trekker (T) en betrokken partijen
Huishoudens	11	Onderzoeken mogelijkheid voor invoeren drinkwaterrestricties voor crisissituaties	IenW (T), Vewin, VNG
Huishoudens	14	Onderzoek naar keurmerken "waterzuinig product" (A-label)	IenW, KIWA (T), Milieu Centraal
Nieuwbouw en renovatie	1.a	De gezondheidsrisico's en mogelijke beheersmaatregelen in kaart brengen. BZK en IenW doen nader onderzoek van de gezondheidsrisico's en mogelijke beheersmaatregelen, zoals ook is aanbevolen door Witteveen+Bos. De resultaten van dit onderzoek zijn bepalend voor maatregel MPG/LCA en kosten-baten (respectievelijk 1.b en 1.c onder Financiële stimulansen).	IenW (T), BZK, Vewin

Nieuwbouw en renovatie	1.d	Andere mogelijke maatregelen die leiden tot slimmer watergebruik in de gebouwde omgeving. BZK en lenW doen onderzoek naar de alternatieve oplossingen om vraag en aanbod van drinkwater in evenwicht te houden, zoals de aanbodkant vergroten maar ook het drinkwaterbesparingspotentieel, op verschillende schaalniveaus van de drinkwaterketen. Hierbij worden ook andere mogelijke maatregelen die leiden tot slimmer watergebruik in de gebouwde omgeving meegenomen. Per alternatieve oplossing dienen de gezondheidsrisico's, (milieu)kosten en baten in beeld te worden gebracht.	BZK, lenW (T)
Nieuwbouw en renovatie	2.a	Het ministerie van lenW voert een verkenning uit naar de mogelijkheid om het Drinkwaterbesluit (en/of -regeling) aan te passen ten aanzien van de definitie van huishoudwater. Concreet gaat het daarbij om de mogelijkheid om naast regenwater van het dak en grondwater, ook bad- en douchewater te gebruiken voor toiletspoeling, onder voorwaarde dat er geen nadelige gevolgen voor de volksgezondheid optreden.	lenW (T), BZK
Nieuwbouw en renovatie	2.b	Op basis van de uitkomsten van de verkenning naar aanpassing van het Drinkwaterbesluit (en/of -regeling), maakt lenW de afweging om het Drinkwaterbesluit (en/of -regeling) aan te passen ten aanzien van de definitie van huishoudwater, onder voorwaarde dat er geen nadelige gevolgen voor de volksgezondheid optreden.	lenW (T), BZK
Nieuwbouw en renovatie	3.b	Gemeenten betrekken vroegtijdig drinkwaterbesparing in hun communicatie naar projectontwikkelaars en woningcorporaties, mogelijk als onderdeel van de toepassing van de maatlat groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving.	VNG (T), gemeenten
Nieuwbouw en renovatie	6	Onderzoeken of drinkwaterbedrijven met hun aansluitvoorwaarden eisen kunnen stellen aan nieuwbouwwoningen (NEN6922)	Vewin (T), Drinkwaterbedrijven, NEN
Nieuwbouw en renovatie	7.a	Afhankelijk van de uitkomsten van de voorgenomen onderzoeken gericht op gezondheidsrisico's, LCA, kosten en baten, MKBA's en eventuele andere mogelijkheden die leiden tot slimmer watergebruik in de gebouwde omgeving, wordt besloten of kan worden overgegaan tot aanpassing van het Bbl. Daarnaast is een belangrijk aandachtspunt hoe collectieve en individuele systemen beheerd worden. Samen met Techniek Nederland worden instructies opgesteld of geactualiseerd voor veilige aansluiting en beheer van waterbesparende technieken.	lenW, BZK (T)
Nieuwbouw en renovatie	7.b	Bij een eventuele verplichting van drinkwaterbesparing is een belangrijk aandachtspunt hoe collectieve en individuele systemen beheerd worden. Samen met Techniek Nederland worden instructies opgesteld of geactualiseerd voor veilige aansluiting en beheer van waterbesparende technieken.	Techniek Nederland (T)
Zakelijk	2.b	lenW informeert (accountants van) zakelijke gebruikers over het thema drinkwater in de <i>Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) – European Sustainability Reporting Standards (ESRS) E3: Water en Mariene hulpbronnen</i> en de EPRT- rapportage verplichting.	lenW (T), EZK, brancheorganisatie, (accountants van) zakelijke gebruikers

Zakelijk	4	We onderzoeken of en waar belemmeringen zitten in wet- en regelgeving voor het gebruik van een andere kwaliteit van water ter vervanging van drinkwater in processen van levensmiddelenbedrijven.	lenW (T), NVWA, Vewin, VEMW, VNO-NCW, IPO, FNLI, Kennisinstituten
Zakelijk	8.a	Drinkwaterbedrijven zullen scherper bezien welke grootzakelijke klanten werkelijk drinkwaterkwaliteit nodig hebben en welke met een andere kwaliteit toe kunnen.	Drinkwaterbedrijven, Vewin (T), EZK, lenW
Zakelijk	8.b	Drinkwaterbedrijven voeren bij alle nieuwe aanvragen voor een aansluiting op het drinkwaternet vooraf gesprekken met de aanvrager om gezamenlijk de toepassing van het juiste water voor de juiste doeleinden vast te stellen.	Drinkwaterbedrijven, Vewin (T), EZK, lenW
Zakelijk	8.c	Drinkwaterbedrijven zijn terughoudend met het leveren van drinkwater voor toepassingen die geen drinkwaterkwaliteit vragen.	Drinkwaterbedrijven, Vewin (T), EZK, lenW

#### 5.4. Werkgroep Financiële stimulansen

Onderdeel	nr.	Maatregel	Trekker (T) en betrokken partijen
Huishoudens	9	Onderzoek naar de effecten en effectiviteit van beprijzen/belasten ten behoeve van verminderen ver/gebruik van (drink)leiding-, grond- en oppervlaktewater	lenW (T), EZK, Vewin, VEMW, VNO-NCW
Huishoudens	4	Stimuleren van aanschaf/gebruik van drinkwaterbesparende techniek (onder voorbehoud van beschikbaarheid van middelen)	lenW (T), BZK, EZK, Vewin, VNG/gemeenten, Techniek Nederland, Bouwend NL, Milieu Centraal, KIWA, NEN, woningcorporaties
Huishoudens	15	Onderzoek naar kansen voor de koppeling van zuiveringsheffing aan de waterrekening	lenW (T), UvW, waterschappen en drinkwaterbedrijven
Nieuwbouw en renovatie	1.b	Een nauwkeurige berekening van de integrale milieukosten van een nieuwe verplichting middels een Levenscyclusanalyse-methode (LCA). BZK en lenW doen onderzoek naar een nauwkeurige berekening van de integrale milieukosten (o.a. MPG) van een nieuwe verplichting middels een Levenscyclusanalyse-methode (LCA). De milieukosten van installaties, pompen, de benodigde operationele energie, leidingen, filters en afvoer en dergelijke worden daarmee duidelijk. (Maatregel 1.a het gezondheidsonderzoek is bepalend voor deze maatregel).	BZK (T), lenW

Nieuwbouw en renovatie	1.c	Een nadere uitwerking van de kosten en baten van individuele mogelijke systemen. BZK en IenW doen onderzoek naar een nadere uitwerking van de kosten en baten van individuele mogelijke systemen. Hierbij moeten ook de kosten van (extra) drinkwaterbereiding in ogenschouw worden genomen. Indien de terugverdienmogelijkheid ontbreekt, moet worden nagedacht of en hoe eigenaren van nieuwbouwwoningen kunnen worden gecompenseerd. (Maatregel 1.a het gezondheidsonderzoek is bepalend voor deze maatregel).	BZK (T), IenW, Vewin
Nieuwbouw en renovatie	4	Een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) voor toekomstbestendig bouwen, inclusief drinkwaterbesparing, wordt uitgevoerd.	Provincie Zuid-Holland (T), andere provincies, Bouwend NL, woningcorporatie(s)
Nieuwbouw en renovatie	5	Verkenning naar stimulerings-/subsidiemogelijkheden voor drinkwaterbesparing binnen nieuwbouw en renovatie	BZK (T), IenW
Zakelijk	5	Onderzoek naar de effecten en effectiviteit van beprijzen/belasten ten behoeve van verminderen ver/gebruik van (drink)leiding-, grond- en oppervlaktewater	IenW (T), EZK, Vewin, VEMW, VNO-NCW, IPO
Zakelijk	7.b	Aan de hand van de opgestelde benchmarks onderzoekt de Rijksoverheid of en hoe besparingsinvesteringen kunnen worden gestimuleerd en waar nodig op benchmarks als standaard kan worden gestuurd.	IenW (T), EZK